

ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ У НАДЗВИЧАЙНИХ УМОВАХ ТА ПОШУК НОВИХ ПІДХОДІВ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

©О. Є. Каніковський, С. В. Сандер, О. І. Бондарчук, С. І. Андросов,
І. В. Павлик, О. Л. Маховський, Ю. А. Пунько

Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова

РЕЗЮМЕ. Мета – аналіз ефективності змішаної форми організації навчального процесу.

Матеріал і методи. Проведено моделювання змішаної форми організації навчального процесу під кутом оцінки ефективності та економічності.

Результати й обговорення. Автори розглядають змішану форму навчання, як поєднання дистанційного та клінічного навчання. Семестр має бути поділений на «теоретичну» та «клінічну» складові. Етіологію, патогенез, класифікацію, діагностику, показання та протипоказання до операції, види операції, можна розглядати дистанційно. Залежно від кількості груп і тем тривалість теоретичної складової може становити 30–60 %.

Під час клінічних занять студенти мають опанувати методику обстеження хворого, набути навички встановлення діагнозу, формування плану обстеження та лікування. На хірургічних кафедрах студенти більше зможуть працювати у перев'язувальних, брати участь в операціях. Студент має прослідкувати перебіг хвороби у конкретного хворого, вивчати хворобу як динамічний процес.

Клінічні заняття краще проводити блоками/циклами, що передбачає перебування групи студентів в одній лікарні впродовж декількох днів або тижнів. Клінічна частина може бути поєднана із виробничою практикою, за рахунок якої можна збільшити кількість годин, що відведені для викладання базових клінічних дисциплін. Широко потрібно використовувати чергування. Тривалість клінічної частини має складати близько двох місяців, а в цілому за навчальний рік – не менше чотирьох місяців. Додатковою перевагою розглянутої системи є економічність: зменшення навантаження на клінічні бази та інфраструктуру університетів.

Висновок. У надзвичайних умовах організація навчального процесу має стати максимально орієнтованою на вимоги надзвичайного періоду і передусім на ефективне опанування практичних навичок та безпеку всіх учасників навчального процесу. На думку авторів, цього найкраще досягти при використанні змішаної (онлайн/офлайн) форми навчання.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: навчальний процес; форми організації.

Вступ. Інтегральною основою особистості лікаря є професійна медична освіта. Однак, виклики сучасності змушують шукати нові методи та підходи до оптимізації освітнього процесу в цілому, та серед здобувачів вищої медичної освіти зокрема. Тенденціями сьогодення є базування на особистісно-орієнтованій моделі та широке впровадження новітніх технологій в навчальний процес. Однозначно, в кінцевому результаті, метою освітнього процесу є формування професійної компетенції та професійної компетентності як явища. Проблематику цих понять вивчала значна кількість як вітчизняних, так і закордонних вчених. В цілому є чимало поглядів на дану проблему, як і трактовок термінів та дефініцій їх складових. В контексті професійного розвитку «компетентний» означає той, який адекватно володіє здобутими навиками та знаннями [1–3].

Однозначно є зрозумілим те, що фундаментальним підходом до навчання є компетентнісний підхід, який дозволяє розглядати процес навчання як всебічний та багатогранний процес. Практичною метою компетентнісного підходу є оптимізація кривої навчання спеціаліста та «зближення» його з ринком праці. Такий підхід дозволяє забезпечити максимальну адаптивність отри-

маних знань, вмінь та навичок до вимог ринку праці [3].

В силу об'єктивних зовнішніх обставин, в сучасній педагогіці все гостріше стає питання впровадження дистанційного навчання, яке, в свою чергу, будується на перехресті як традиційних так і інноваційних засобів доставки навчального матеріалу, як в синхронному, так і в асинхронному режимі. Дистанційне навчання як метод доставки навчального матеріалу однозначно виправдало себе в гуманітарних та деяких технічних дисциплінах. Однак питання практичності даного підходу до навчання майбутніх лікарів залишається однозначно не визначеним. Зрозуміло, що в процесі навчання медика наріжним каменем є формування так званого «клінічного мислення», яке включає здатність до вирішення конкретних практичних ситуацій і передбачає пряме переїмання практичного досвіду. Разом з тим, медична освіта не стоїть на місці і так само вимушена шукати виходи задля оптимізації освітнього процесу без зниження рівня загальної підготовки та вмотивованості здобувачів вищої освіти. Дистанційна форма навчання значно обмежує здобувачів вищої медичної освіти в аспекті практичного відпрацювання здобутих знань та навичок і по-

требує додаткового впровадження в процес інтерактивних інноваційних методів [4–6].

Одним зі шляхів вирішення проблеми обмеженої комунікації «пацієнт-лікар» є симуляційна підготовка. Однозначно, даний метод не є ультимативним, однак дозволяє відпрацювати ключові моменти та запобігти основним помилкам у безпечних умовах [3, 7].

Актуальним методом навчання виявився також «кейс-стаді» – імітаційний метод аналізу, який дозволяє вирішувати клінічні проблеми на прикладі конкретних задач. Також існує практика створення баз даних, в яких зібрано різноманітні сценарії клінічних кейсів, що дає змогу здобувачам вищої медичної освіти проводити всебічний аналіз та самоаналіз [8].

Мета – аналіз ефективності змішаної форми організації навчального процесу.

Матеріал і методи дослідження. Проведено моделювання змішаної форми організації навчального процесу під кутом оцінки ефективності та економічності.

Результати й обговорення. Надзвичайні умови, зокрема воєнний стан, ставлять особливі вимоги до навчання студентів, зокрема на кафедрах хірургічного профілю.

Основних питань, що виникають у зв'язку з цим, два:

1. Оптимізація форми та методики проведення практичних занять.

2. Пріоритетна увага до питань, що актуальні під час воєнного стану.

Автори пропонують розглянути наступні підходи у вирішенні цих завдань.

Пріоритетним завданням має бути збереження аудиторної форми навчання. Але міркування безпеки (протиепідемічної, воєнної) можуть змусити хоча б частково повернутись до дистанційної форми. Проте, дистанційна форма в чистому вигляді, як показав досвід останніх років, неприйнятна для викладання клінічних дисциплін. Як заповідали наші мудрі попередники, вивчати і викладати медицину потрібно біля ліжка хворого. Тому вважаємо актуальним завданням розробку методології **змішаної форми навчання**. Ця форма передбачає поєднання дистанційного навчання та проведення частини занять у клініці для опрацювання навичок обстеження хворого та деяких інших практичних навичок.

Відповідно до змішаної моделі навчання семестр має бути поділений на «теоретичну» та «клінічну» складові. Такі питання як етіологія, патогенез, класифікація, діагностична програма, показання та протипоказання до оперативного лікування, види операції, вибір об'єму операції, успішно можна розглядати при дистанційному проведенні за-

няття, тобто під час так званої теоретичної складової навчального семестру. Залежно від кількості груп і кількості тем тривалість теоретичної складової навчального семестру може становити від 30 до 60 % тривалості семестру. Як варіант, розбір теоретичних питань, за крайньої потреби, можна проводити у спарених групах.

Під час клінічних занять студенти мають опанувати методику первинного обстеження хворого, набути навичок встановлення попереднього діагнозу, формування плану обстеження та плану лікування. На хірургічних кафедрах студенти більше зможуть працювати у перев'язувальних, брати участь в операціях. Важливо й те, що студент може прослідкувати перебіг хвороби у конкретного хворого, вивчати хворобу як динамічний процес.

Клінічні заняття потрібно проводити виключно у лікувальних закладах. Для цього варто залучати не лише бази клінічних кафедр, а й інші лікарні, в тому числі прилеглі до обласного центру районні лікарні. Заняття краще проводити блоками або циклами без поділу на окремі пари, що передбачає перебування групи студентів в одній лікарні впродовж декількох днів або тижнів. Ця клінічна частина може бути поєднана із виробничою практикою, за рахунок якої можна збільшити кількість годин, що відведена для викладання базових клінічних дисциплін. Широко потрібно використовувати чергування, особливо у відділеннях, які надають невідкладну допомогу. Тривалість клінічної частини оптимально має бути порядку двох місяців, а в цілому за навчальний рік – не менше чотирьох місяців. Під час цього клінічного субсеместру студенти матимуть реальну можливість побачити роботу лікувального закладу зсередини, зануритись у практичну роботу, краще зрозуміти її реалії і побачити своє місце в системі охорони здоров'я. Для проведення клінічного субсеместру мають бути сформовані групи чисельністю не більше 7 осіб.

Додатковою перевагою розглянутої системи є її економічність: зменшення навантаження на клінічні бази та інфраструктуру університетів.

Висновок. У надзвичайних умовах організації навчального процесу має стати максимально орієнтованою на вимоги надзвичайного періоду, передусім на ефективне опанування практичних навичок та безпеку всіх учасників навчального процесу. На думку авторів, цього найкраще досягти при використанні змішаної (онлайн/офлайн) форми навчання.

Перспективи подальших досліджень. Удосконалення вищої медичної освіти має забезпечувати ефективне набування здобувачами відповідних компетентностей. Тому першочерговим завданням має стати пошук таких форм та засобів навчання, що ефективно і економічно вирішує ці завдання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лимар Л. В. Зміст і складові професійної компетентності сімейного лікаря: психологічний аспект / Л. В. Лимар // Вісник післядипломної освіти. – 2019. – № 8 (37). – С. 67–83.
2. Дубковецька І. Розвиток професійної компетентності майбутніх медичних працівників в умовах євроінтегрування / І. Дубковецька // Освітні обрії. – 2020. – № 50. – С. 154–159.
3. Левандовська Х. В. Формування професійної компетентності у студентів-медиків в умовах дистанційного навчання / Х. В. Левандовська // Буковинський медичний вісник. – 2022. – № 4 (104). – С. 82–88.
4. Луценко Р. Інноваційні аспекти навчального процесу на кафедрі експериментальної та клінічної фармакології з клінічною імунологією та алергологією Полтавського медичного університету / Р. Луценко, О. Луценко // Дидаскал: часопис. – 2021. – № 22. – С. 269–299.
5. Цисар Ю. В. Дистанційне навчання в умовах карантину / Ю. В. Цисар, І. Р. Маталега // Медичний форум. – 2020. – № 21 (21) – С. 91–92.
6. Порівняльний аналіз впливу традиційного і дистанційного типів навчання за підсумками дисципліни «Внутрішня медицина» у студентів випускного курсу / Г. С. Такташов, Н. В. Грона, Я. В. Волошин та ін. // Український журнал медицини, біології та спорту. – 2020. – № 6 (28). – С. 323–328.
7. Ковальова О. Впровадження симуляційних технологій навчання в медичну освіту / О. Ковальова // Неперервна професійна освіта: теорія і практика (серія: педагогічні науки). – 2019. – № 1 (58). – С. 37–41.
8. Гордійчук С. В. Концептуальні підходи до забезпечення якості освітньої діяльності у закладі вищої медичної освіти / С. В. Гордійчук // Магістр медсестринства. – 2019. – № 2 (22). – С. 42–50.

REFERENCES

1. Lyamar, L.V. (2019). Zmist i skladovi profesiinoi kompetentnosti simeinoho likaria: psykholohichniy aspekt [Content and components of the professional competence of a family doctor: the psychological aspect]. *Visnyk pislidyplomnoi osvity – Bulletin of postgraduate education*, 8(37), 67-83 [in Ukrainian].
2. Dubkovetska, I. (2020). Rozvytok profesiinoi kompetentnosti maibutnikh medychnykh pratsivnykiv v umovakh yevrointehruvannia [Development of professional competence of future medical workers in the conditions of European integration]. *Osvitni obrii – Educational horizons*, 50, 154-159 [in Ukrainian].
3. Levandjvska, Kh.V. (2022). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti u studentiv-medykiv v umovakh dystantsiinoho navchannia [Formation of professional competence of medical students in the conditions of distance learning]. *Bukovynskiy medychnyi visnyk – Bukovyna Medical Herald*, 4(104), 82-88 [in Ukrainian].
4. Lutsenko, R. & Lutsenko, O. (2021). Innovatsiini aspekty dystantsiinoho navchalnogo protsesu na kafedri eksperymentalnoi ta klinichnoi farmakologii z klinichnoiu imunologiiieiu ta alergologiiieiu Poltavskogo medychnogo universytetu [Innovative aspects of the educational process at the Department of Experimental and Clinical Pharmacology with Clinical Immunology and Allergology of the Poltava Medical University]. *Dydaskal: chasopys – Didaskal: magazine*, 22, 269-299 [in Ukrainian].
5. Tsysar, Yu.V., & Matalaha, I.R. (2020). Dystantsiine navchannia v umovakh karantynu [Distance learning in quarantine conditions]. *Medychnyi forum – Medical forum*, 21(21), 91-92 [in Ukrainian].
6. Taktashov, H.S., Hrona, N.V., Voloshyn, Ya.V., Homozova, O.A., & Suprun, O.O. (2020). Porivnialnyi analiz vplyvu tradytsiinoho i dystantsiinoho typiv navchannia za pidsumkamy dystsypliny «Vnutrishnia medytsyna» u studentiv vypusknoho kursu [Comparative analysis of the impact of traditional and remote types of learning on the results of the discipline "Internal Medicine" among students of the final year]. *Ukrainskyi zhurnal medytsyny, biolohii ta sportu – Ukrainian Journal of Medicine, Biology and Sports*, 6(28), 323-28 [in Ukrainian].
7. Kovalova, O. (2019). Vprovadzhennia symuliatsiinykh tekhnolohii navchannia v medychnu osvitu [Implementation of simulation learning technologies in medical education]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka (seriia: pedahohichni nauky) – Continuous professional education: theory and practice (series: pedagogical sciences)*, 1(58), 37-41 [in Ukrainian].
8. Hordiichuk, S.V. (2019). Kontseptualni pidkhody do zabezpechennia yakosti osvithoi diialnosti u zakladi vyshchoi medychnoi osvity [Conceptual approaches to ensuring the quality of educational activities in an institution of higher medical education]. *Mahistr medsestrynstva – Master of Nursing*, 2(22), 42-50 [in Ukrainian].

A LOOK AT THE PROBLEM OF EDUCATION OF STUDENTS IN EXTRAORDINARY CONDITIONS AND THE SEARCHING OF NEW APPROACHES TO ITS SOLUTION

**©O. Ye. Kanikovsky, S. V. Sander, O. I. Bondarchuk, S. I. Androsov,
I. V. Pavlyk, O. L. Makhovsky, Yu. A. Punko**

Vinnitsia National Pirogov Memorial Medical University

SUMMARY. The aim – to analyze the effectiveness of the mixed form of organization of the educational process.

Material and Methods. The modeling of the mixed form of organization of the educational process was carried out from the point of view of efficiency and economy.

Results. The authors analyze a mixed form of education as a combination of distance and clinical education. The semester should be divided into "theoretical" and "clinical" components. Etiology, pathogenesis, classification, diagnostic program, indications and contraindications for surgery, types of surgery can be viewed remotely. The duration of the theoretical component can be 30–60 %.

During clinical classes, students should master the technique of examining a patient, acquire the skills of making a diagnosis, forming an examination and treatment plan. At surgical departments, students will be able to work in dressing rooms and participate in operations. The student will be able to follow the course of the disease in a specific patient, that is, study the disease as a dynamic process.

Clinical classes are best conducted in blocks/cycles, which involve the stay of a group of students in one hospital for several days or weeks. The clinical part can be combined with industrial practice, due to which it is possible to increase the number of hours allocated for teaching basic clinical disciplines. Alternation should be widely used. The duration of the clinical part should be of the order of two months, and in general for the academic year at least four months. An additional advantage of the considered system is cost-effectiveness: reducing the load on clinical bases and infrastructure of universities.

Conclusion. In emergency conditions, the organization of the educational process should become maximally oriented to the requirements of the emergency period and, first of all, to the effective mastery of practical skills and the safety of all participants in the educational process. According to the authors, this is best achieved when using a mixed (online/offline) form of education.

KEY WORDS: educational process; forms of its organization.

Отримано 19.02.2024

Електронна адреса для листування: sanderserg@gmail.com